

Петро Крижов — дослідник фауни та колектор теріологічних колекцій Зоологічного музею ВУАН

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0523-133X>

ZAGORODNIUK, I. Petro Kryzhov, fauna researcher and collector of mammal collections of the Zoological Museum at the All-Ukrainian Academy of Sciences. — Researcher of the mammal fauna of Ukraine, with special attention to rodents and Polissia. He carried out his research in ‘Zoobin’ during 1932–1937 and later in Zagotkhutro (Zavorychi). His research interests included the analysis of population outbreaks of rodents and their distribution based on the study of academic collections, as well as the analysis of the mammal fauna of Central Polissia. The NMNH collections contain 588 specimens collected and prepared by P. Kryzhov. He first revised the mammal collections of the museum, described them in the inventory books of the collection of published a respective article (1936). The researcher suffered political repression in 1937.

Біографічні деталі

Петро Андрійович Крижов (1902–1938) — фауніст, колектор і перший в історії УАН упорядник теріологічних колекцій. Біографічні деталі відомі за особовою справою в ІЗАН (*Личное... 1937*), розвідками за публікаціями дослідника (*Крижов 1936*) та згадками про нього (*Червнева... 1937*; *Шаповал 2016*). Працював у НДІ Зоології та біології ВУАН («Зообін»), у відділі фаунистики, аспірант з 1.10.1932, м.н.с. з 1.09.1935 до 16.07.1937. Після звільнення «у зв’язку із закінченням тематики» працював у Чорнобилі (медучилище) та Заворичах (Заготхутро). Репресований 1938 р., реабілітований 1989 р.

Прожив коротке життя (35 років) через репресії комуністичної влади, в науці був лише 5 років. Мешкав у центрі Києва, недалеко від зоомузею ВУАН. Матеріали щодо репресій автору не відомі, вони є в Центральному державному архіві громадських об’єднань (М. Біляшівський, особ. повід.). Одна з причин репресій — підтримання контактів з родичами в польській частині Полісся; не можна виключати, що до цього додавалося дослідження теми шкодочинних гризунів та його виразна українськість. Місце поховання невідоме (можливо, Биківня).

Рис. 1. Петро Андрійович Крижов. Фото з особової справи (архів ІЗАН), з посвідчення на право наукового полювання, виданого 25.02.37, редакзоване (прибрано печатку).

Ключові наукові доробки

Початки пов'язані з гідробіологією¹, проте перша відома праця (звіт?) була теріологічною — «Мишовидні гризуни АМ СРР» (1934, цит. за: Крижов 1936). У колекціях ННПМ є 53 зразки 9 видів ссавців (переважно гризунів) з Одещини й Молдови з крайніми датами 2.04–10.10.34. Восени 1935 р. йому затвердили нову тему — «Фауна Полісся», її виконання почато у співпраці з «Союзпушніною», за кошти якої були й відрядження, як от 10–20.11.35 до Радомишльського, Іванківського і Розважівського районів для обстеження колоній бобрів. Полісся стосується й більшість колекцій: відомо 588 зразків, більшість яких зібрано у північних районах Київщини та Житомирщини.

Крижов підтримував співпрацю з колегами із Заготхутра, зокрема О. Мигуліним та Є. Решетник (реконструкція за збігами в біографіях). У колекції ННПМ є зразки, зібрані під час роботи і після звільнення з Зообіну, у Заворичах, де він напевно працював на центральній станції Заготхутра, якою керував О. Мигулін. За «хуτροвою» темою є збори, зокрема ховрахів з Маріуполя (n = 26, 27.05–29.06.35) та правобережжя Дніпропетровщини (n = 85, 27.05–29.06), кротів (n = 42, 6.04.37–30.09.38) з Київщини, зокрема й збори кротів та інших дрібних ссавців у Заворичах з 10.1937 до 09.1938.

Головними доробками є: 1) серійні колекційні збори ссавців із двох ключових регіонів — Одещини й Молдови, Дніпропетровщини (зона затоплення Каховської ГЕС) та Центрального Полісся, 2) аналіз теріофауни Центрального Полісся, 3) створення каталогу теріологічних колекцій ЗМ ВУАН, у т. ч. «опрацьовано і визначено по Зоомузею УАН 1400 шкірок і спиртових екземплярів гризунів і 2600 черепів» (Крижов 1936: 34). За «Історією НАНУ» за 1934–1937 рр. (с. 787) у 1934 р. дослідник зробив доповідь «Стан і перспектива дослідження фауни УСРР (співавт. М. Шарлемань).

До роботи П. Крижова висловлювали нарікання партійні керівники Зообіну, проте на захист дослідника став С. Парамонов, що відбувалося з надвисокими емоціями (стенограми тут: Шаповал 2016). Дослідник був змушений покинути Зообін і переїхати до Чорнобиля, де він мешкав на квартирі і, ймовірно, працював у медичному училищі (конверти в: *Личное...* 1937).

Мигулін (1938) наводить 5 статей П. Крижова, проте точно відомо лише дві (Крижов 1935, 1936), ще одна відома за самоцитуванням («Мишовидні гризуни АМ СРР», 1934 р.²), і одна — «Поширення ссавців на Поліссі» (1937) — за звітом ВУАН (Червнева... 1937), ймовірно, знищена в рукописі під час репресій. На місце П. Крижова (довідна Б. Більського 6.11.37) переведено Б. Попова (1913–1942), згодом відомого хіроптеролога.

¹ Реферат до аспірантури «Життя солодких вод» є в особовій справі в ІЗАН. Виконання вступних завдань збіглося з призовом: «Я з 1.06 до 11.09.32 був мобілізований Р.П.К. у збиральну та хлібозаготівельну компанії» (Пояснювальна записка 23.09.32 до Приймальної комісії Зообіну).

² Публікацію таку не виявлено. Очевидно, це був лише звіт про роботу.

Рис. 2. Експедиційна світлина з імовірним зображенням П. Крижова (праворуч), без деталей у підписі, з коробки фотопластинок «Чорнобиль 1936». Імена інших дослідників не відомі. Фотопластину отримано з архіву ННПМ.

Те, що на фото П. Крижов, автор припускає на основі біографічних деталей (дослідник працював там у той час) та фізіономічної подібності до фото з особової справи (рис. 1). Ця серія фото зроблена на ділянках з молодими посадками сосни, де дослідники, ймовірно, ловили гризунів ловчими канавками (одна з фотопластинок демонструє роботу з канавками).

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Про захоплення або суміжні інтереси дослідника нічого не відомо, значною мірою через відсутність матеріалів про нього в цілому. З факту наявності посвідчення мисливця та листування про потребу здати певні документи у зв'язку зі звільненням (особова справа, посвідчення та листи в ній) можна припустити, що Крижов значну частину свого часу приділяв полюванню. Звісно, в ті часи полювання було і засобом виживання багатьох людей, але й також стандартним способом збирання зоологічного матеріалу. На пам'ять про дослідника створено його профіль в Гугл Академії: [user=OAKk2UQAAAAJ](https://scholar.google.com/citations?user=OAKk2UQAAAAJ)

Література

- Крижов, П. 1934. Масове розмноження мишей у 1933 р. в Київській області. *Збірник праць зоологічного музею*, **13**: 25–40.
- Крижов, П. А. 1936. Географічне поширення шкідливих гризунів УСРР. *Збірник праць зоологічного музею*, **16** (1935): 33–91.
- Личное... 1937. [Личное] Дело: Крижов Петр Андреевич (нач. 01.10.1932, оконч. 16.07.1937). *Архив Института зоологии НАН Украины*, № 838, 56 стор.
- Мигулін, О. О. 1938. *Звірі УРСР*. Видавництво Академії Наук УРСР, Київ, 1–412.
- Червнева... 1937. Червнева сесія Академії Наук УРСР. *Вісті АН УРСР*, Вип. 4–5, стовпч. 25–48.
- Шаповал, А. І. 2016. Документи С. Я. Парамонова у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: джерелознавче дослідження. НБУВ НАН України, Київ, 1–352.

ЗАГОРОДНЮК, І. Петро Крижов — дослідник фауни та колектор теріологічних колекцій Зоологічного музею ВУАН. — Дослідник теріофауни України, з особливою увагою до гризунів і до Полісся. Дослідження проводив під час роботи в Зообіні ВУАН протягом 1932–1937 років, згодом у Заготхутрі (Заворичі). Наукові інтереси стосуються аналізу масових розмножень гризунів, опису поширення гризунів на підставі вивчення академічних колекцій та аналізу видового складу й поширення ссавців Центрального Полісся. У колекціях ННПМ є 588 зразків ссавців, що зібрані й препаровані П. Крижовим. Він же став першим, хто ревізував теріологічні колекції ЗМ ВУАН, зробив їхній опис у журналах обліку та підготував відповідну статтю (1936). Дослідника репресували 1937 р.